

INTEGRACE CIZINCŮ V OBCÍCH

FAKTA A DOPORUČENÍ

Marie Jelínková, Pavla Čerychová

Článek se zaměřuje na téma integrace cizinců v České republice, a to především perspektivou lokální úrovně. V první části představuje dostupná fakta, teoretická ukotvení integrace a současné pojetí integrace migrantů na lokální úrovni ze strany národních politik. Následně přibližuje aktuální publikaci s názvem *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců*. Zde se článek zaměřuje na body, které se ukázaly ve vzájemném soužití mezi majoritou a nově (či dříve) přichozími jako klíčové.

Úvod

I když počet cizinců v ČR zatím nedosahuje hodnot většiny evropských států, množství přichozích na naše území dlouhodobě stoupá a k jejich pozvolnému nárůstu docházelo i v době pandemie. V roce 2020 dosáhl počet legálně pobývajících cizinců 5,9 % [ČSÚ 2020] z celkového počtu obyvatelstva. Významná část cizinců se v ČR usazuje trvale, stává se stabilní součástí české společnosti a tvoří tak i poměrně významnou sociální skupinu. Narůstající počet cizinců, který stát především z ekonomických důvodů povoluje, vede k tomu, že k integračním opatřením musí přistupovat nejen stát, ale při tvorbě svých politik i místní samosprávy.

Přestože většina přichozích v dlouhodobém horizontu směřuje do měst [viz např. Vertovec 2007], jsou to stále častěji i menší města či obce, které v souvislosti s narůstající migrací čelí novým výzvám [Scholten 2020]. Menší obce se pak ocitají v úplně jiné situaci než velkoměsta, která bývají migrantům nejen více otevřená, ale mnohdy také disponují více či méně účinnými integračními (v EU 15 častěji nazývanými inkluzivními) politikami, které cílí na soužití migrantů a většinové společnosti [Van Breugel a Scholten 2020]. Výzvám, kterým v oblasti integrace migrantů čelí menší obce, byla v minulosti věnována omezená pozornost. V současnosti se však v EU i řadě dalších zemí dostává aspekt lokální integrace mimo velkoměsta do popředí. Řada regionů tak na lokální úrovni přijímá opatření, která bývají výrazně úspěšnější, než by se mohlo například z mediálního pokrytí tohoto tématu zdát. To ovšem nic nemění na skutečnosti, že řada obcí je stále v situaci,

kdy musí řešit každodenní soužití s migranty bez toho, aby měly potřebné zdroje, znalosti, zkušenosti či kapacity pro práci s touto cílovou skupinou.

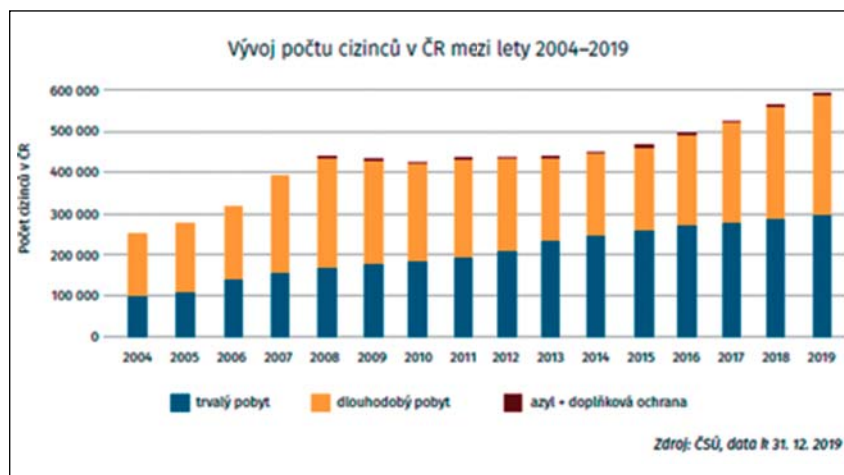
Vzhledem k tomu, že integrace se převážně odehrává právě v lokální rovině a na její úspěšnosti se výrazně podepisují každodenní interakce – vztahy v místě bydliště, na pracovišti, ve škole i v rámci komunitního života, je role samospráv v rámci integrace migrantů stále více akcentována. Opomenout nelze ani to, že pokud se vzájemné soužití zkomplikuje, pocítí bezprostřední následky řada obyvatel obce, a je zřejmé, že dopady nezvládnuté integrace by se nejvíce projevil právě v místních podmínkách. Role obcí v integračním procesu je tudíž klíčová, a to i přes důležitou, nezpochybnitelnou a nenahraditelnou úlohu státu.

Následující části textu pak stručně shrnují základní data k migraci do ČR a před přiblížením samotné publikace *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců* stručně představují teoretické koncepty integrace cizinců a na něj navázané pojetí ze strany národní politiky.

Migrace do ČR

Česká republika se v posledních dvaceti letech jasně profiluje jako cílová země migrace. Počet migrantů dlouhodobě narůstá i přes minimální počet osob s udělenou mezinárodní ochranou. Ke konci roku 2020 pak počet migrantů dosáhl 634 790 osob [ČSÚ 2020]. Občané ostatních států Evropské unie tvoří o něco méně než polovinu (42 %) migrantů v ČR. Řada expertních studií [např. Krejčí a Leontiyeva 2012] však naznačuje, že mimo oficiální statistiky žije v ČR i značné množství občanů EU, kteří se v ČR neregistrovali (což je sice jejich zákonnou povinností, ale její neplnění je bez sankce).

Nárůst celkového počtu odráží především příchod ekonomických migrantů, s odstupem následují důvody sloučení rodiny. Stejně tak nárůst trvalých pobytů dokumentuje zvyšující se počty dlouhodobě usazených migrantů, přestože jen málo z trvale usazených cizinců získává české občanství. Národnostní složení migrantů pak významně ovlivňuje i nastavení národních integračních politik. Pomineme-li výše uve-

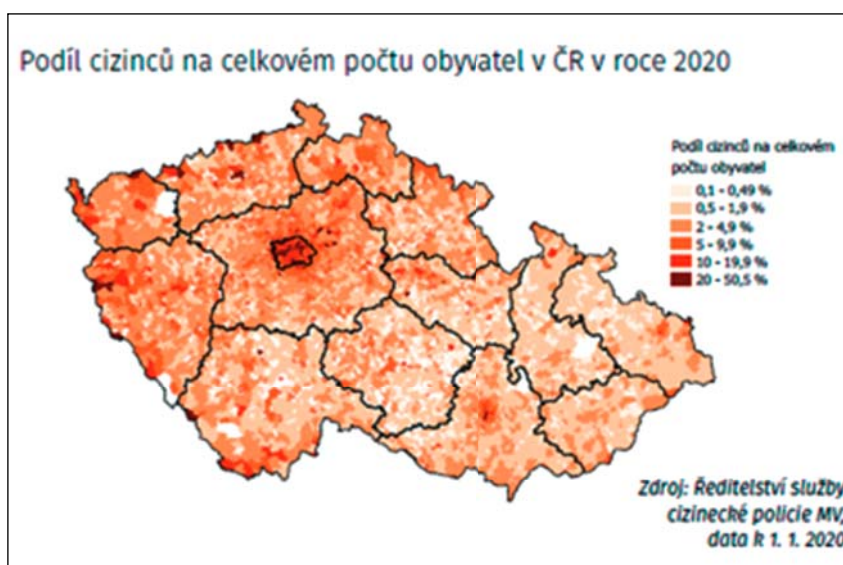

dených 42 % občanů EU (tj. včetně Slováků), kteří dlouhodobě nebyli v ČR považováni za cílovou skupinu integrace, jsou dvě nejvýznamnější skupiny migrantů (Ukrajinci a Vietnamci) dlouhodobě vnímány jako poměrně snadno se integrující, což se může podílet i na tom, že integrace migrantů (na rozdíl od migračních politik) není v ČR příliš tematizovaná.

Z geografického pohledu je pak zřejmé, že třetina všech migrantů je usídlena v hlavním městě Praze nebo Středočeském kraji, kde žije ale jen asi 25 % obyvatel Česka. S velkým odstupem lze pak najít větší procentuální zastoupení migrantů v druhém největším městě Brně a v příhraničních oblastech, a to zejména u západní hranice s Německem. Rozmístění migrantů na mapě ČR je tak nerovnoměrné výrazněji, než by jen odpovídalo rozmístění obyvatelstva celkem. Celkově vyšší zastoupení migrantů ve velkých městech napovídá, že pro jejich rozmístění jsou významné dva obecnější faktory: (1) koncentrace pracovních míst s poptávkou po pracovnících z ciziny, většinou v průmyslu a ve službách a (2) koncentrace nabídky pracovních míst v pokročilých odvětvích služeb, což je typické pro metropolitní oblasti. V malých a středních městech bývá zastoupení migrantů výrazněji vázáno na pracovní příležitosti v průmyslu či některých odvětvích služeb. [Čerychová et al. 2020]

Teoretické ukotvení – koncept integrace migrantů

V současnosti je v evropské tradici integrace migrantů vnímána jako proces usazení se, interakce s hostitelskou společností a sociálními změnami, které následují [Garcés-Mascareñas a Penninx 2016, s. 11]. Proces integrace migrantů je pak poháněn interakcí mezi dvěma stranami: na jedné straně stojí přistěhovalci s odlišnými a různě se proměňujícími charakteristikami, různým úsilím a snahou se adaptovat, a na straně druhé přijímající společnost a její nastá-

vení nově příchozí přijímat [Jelínková a Valenta 2021]. Různé politiky integrace migrantů jsou často popisovány jako „národní modely integrace“, které v sobě zahrnují národně a historicky zakořeněné způsoby rámce integrace přistěhovalců [Brubaker 1992]. Ačkoli dnes jsou (většinou již opouštěné) národní modely integrace spíše předmětem akademických debat, lze na nich dobře pojmenovávat limity i přínosy jednotlivých přístupů. Velmi zjednodušeně nastiňme, že: (1) *asimilacionistická* perspektiva nabízela rychlé nabytí práv, ale zároveň očekávala maximální přizpůsobení se hostitelské společnosti, oproti tomu (2) politiky *segregace* začleňování migrantů do společnosti (často s představou jejich budoucího odchodu) nečekávaly a ani o to neusilovaly a (3) politiky *multikulturalismu* v sobě zahrnovaly nárok nově příchozích na udržení (nejen) kulturní identity, ale zároveň akcentovaly obohacující prvek diverzity [Bertossi a Duyvendak 2012]. Většina evropských států však v současnosti přistupuje k modelu tzv. občanské integrace. Tedy pojetí integrace, které očekává začlenění nově příchozích do hostitelské společnosti z pohledu ekonomické aktivity, jazyka, znalosti hostitelské země atp., ale zároveň vnímá proces integrace jako dvoustranný, kdy se mění i přijímající společnost, která vytváří pro nově (či dříve) příchozí inkluzivní podmínky a oproti asimilacionistickému přístupu je nenutí (při zachování respektu k po-

řádům hostitelské země) ztrácet vlastní kulturní (a jinou) identitu [viz např. Goodman 2010].

Uchopení integrace ze strany národních politik

Obecným dokumentem, který vymezuje klíčové principy pro českou integrační politiku, vytyčují *Zásady koncepce integrace cizinců* přijaté v roce 1999. Na tyto Zásady navázala o rok později první *Koncepce integrace cizinců na území ČR* (dále KIC), která obecné principy konkretizovala formou cílů a potřebných opatření a úkolů pro jednotlivá ministerstva, jichž se agenda týká. V pozdějších letech (2006, 2011 a 2016) byla KIC revidována, aktuální koncepcí je tak *Koncepce integrace cizinců – ve vzájemném respektu* z roku 2016.¹⁾ Co se týče dalších klíčových dokumentů, je třeba zmínit, že Ministerstvo vnitra, které celou agendu integrace migrantů koordinuje, každoročně vládě předkládá ke schválení *Zprávu o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců v ČR*, která má přinášet i hodnocení realizace KIC za uplynulý rok. V návaznosti na to pak vláda schvaluje úkoly a prostředky pro jednotlivá ministerstva v Postupu při realizaci aktualizované *Koncepce integrace cizinců* (dále Postup) na další rok. Postup v podstatě vytyčuje každoroční národní akční plán v oblasti integrace migrantů. I přestože v této oblasti

1) Usnesení vlády ČR ze dne 18. ledna 2016 č. 26 o Aktualizované koncepci integrace cizinců – Ve vzájemném respektu a o Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016.

došlo k řadě významných pozitivních posunů a do agendy se zapojuje stále víc aktivních aktérů, zůstává řada často klíčových vytyčených úkolů nenaplněna a představují tak jen nastolené vize [Pořízek 2018]. To se do velké míry týká i integrace na lokální úrovni, která je od roku 2006 sice stále zmiňována, ale namísto původní vize aktivních obcí je postupně stále více akcentována role Center pro integraci cizinců (dále jen CPIC či Centra) v jednotlivých krajích. Přestože vybudování těchto Center ve všech krajích lze oprávněně považovat za úspěch, důraz na aktivnější zapojení obcí (i krajů) je třeba vnímat (nejen ve strategických dokumentech) právě kvůli jejich nezastupitelné roli jako žádoucí.

Publikace Doporučení pro obce v oblasti integrace: vznik a obsah

S nárůstem počtu cizinců začíná řada českých samospráv většinou v reakci na konkrétní výzvy vytvářet vlastní integrační strategie (např. Praha nebo Brno), nebo realizují konkrétní projekty a opatření (např. Havlíčkův Brod) či k tématu zřizují speciální pracovní skupinu, která se má vzájemnému soužití věnovat (např. Česká Lípa). Praxe pak ukazuje, že přestože k značnému množství aktivit (většinou na projektové bázi) v ČR došlo a přenositelných příkladů dobré i špatné praxe z ČR i zahraničí existuje mnoho, konkrétnější doporučení pro obce, jak v oblasti integrace migrantů postupovat, do nedávna chybělo.

Role obcí v integračním procesu přitom není snadná. Na jednu stranu nemohou až na výjimky ovlivnit, kolik lidí a odkud se na jejich území přistěhuje. Na straně druhé na ně rostoucí počet příchozích cizinců klade stále větší a větší nároky. A ačkoliv obce nemají ze zákona explicitně uloženou povinnost podílet se na procesu integrace, mají relativně hodně zákonných povinností (které vyplývají např. ze zákona o sociálních službách, školského zákona či zákona o obcích aj.), vůči všem osobám na svém území, mezi

které často spadají i cizinci s trvalým či dlouhodobým pobytem [Čerychová et al. 2020]. V reakci na omezené informační zdroje tak Ministerstvo pro místní rozvoj podpořilo publikaci s názvem **Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců.**²⁾ Publikace odpovídá na poptávku samospráv o komplexním a výstižném, ale zároveň stručném a jasném návodu, jak se s tématem integrace migrantů prakticky a úspěšně vypořádat. Zde je třeba dodat, že cíleně vychází z obsáhlejšího a komplexnějšího materiálu s názvem **Manuál lokální integrace migrantů v České republice,**³⁾ na který nezřídka odkazuje a který byl vydán Sdružením pro integraci a migraci v roce 2020. Výše uvedené materiály pak, stejně jako tento článek, stojí na 21 polostrukturovaných rozhovorech s představiteli třech krajů (Prahy, Libereckého kraje a Jihomoravského kraje) a vybraných obcí v těchto krajích, kteří se tématem integrace migrantů zabývají nebo se s ním setkávají. Rozhovory byly realizovány mezi lety 2017 a 2021, přičemž klíčové rozhovory proběhly opakovaně s rozestupem tří let. Poznatky byly doplněny informacemi z dvouleté terénní práce, strategických materiálů i odborných studií. Významné byly i desítky kratších rozhovorů s představiteli občanské společnosti, migranty i zahraničními aktéry.

Následující část našeho článku nastiňuje klíčová zjištění a doporučení zmiňované publikace pod body (1) *Koho se integrace týká*, (2) *Jak a proč integrovat* a (3) *Integrace v praxi*.

(1) Koho se integrace týká

Připomeňme, že integrace cizinců je proces postupného začleňování (příslušníka) minoritní skupiny do většinové společnosti a jejího každodenního života, do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Evropské i české dokumenty pojímají integraci jako dvoustranný proces, kdy se přizpůsobují jak nově (či dříve) příchozí, tak přijímající společnost. Nově či dříve příchozí přitom netvoří jednotlivou skupinu. Krom jiného se liší důvodem

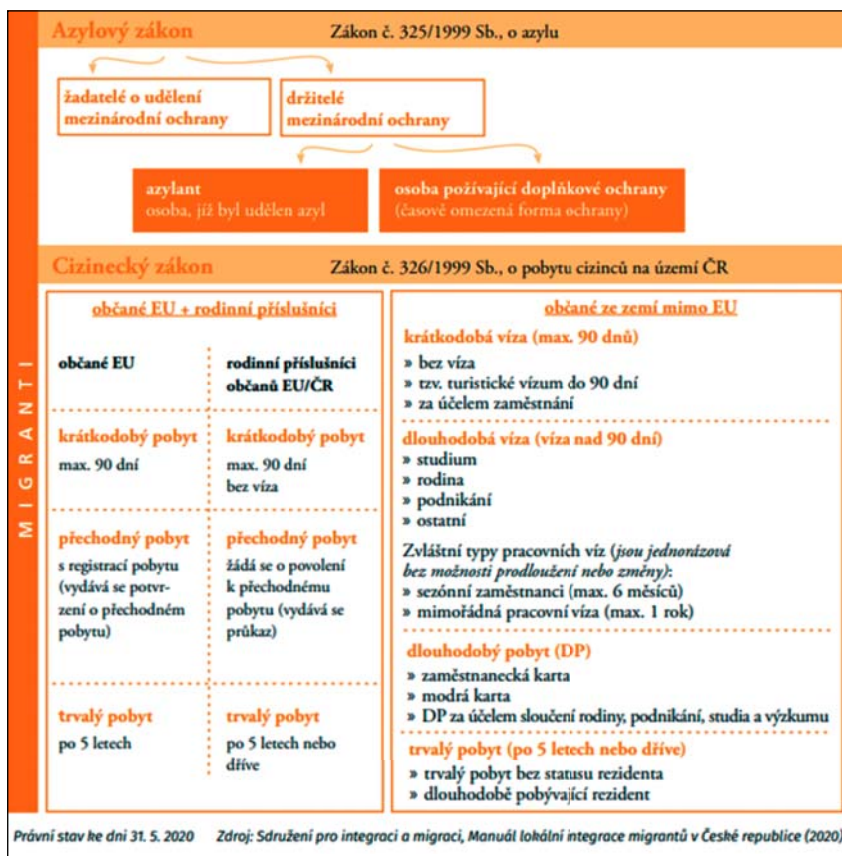
příchodu, úrovní vzdělání, kulturou, jazykovou (ne)příbuzností, ale i vyhlídkami, očekáváními a představami o své budoucnosti. Zároveň jejich situaci zásadně ovlivňuje i pobytový status, který mají, protože jednotlivé osoby se dle kategorie pobytu liší ve svých právech a povinnostech. Právě informace a porozumění tomu, v jaké (pobytové) situaci cizinci jsou, do značné míry ovlivňuje i to, jakým způsobem k nim budou obce přistupovat. Ze strany obcí tak toto vyvolává i potřebu alespoň základní představy o pobytových stavech (viz tabulka níže). Nicméně je dobré si uvědomit, že ač je rozdělení dle pobytových statusů nepochybně důležité, neodráží zároveň schopnosti, povahu, potřeby, vzdělání ani cíle jednotlivých migrantů.

Definice integrace migrantů není v současné době (2021) v ČR upravena žádným zákonem, přestože se dříve zmíněných koncepčních dokumentů i řady právních předpisů (zákon o pobytu cizinců, zákon o azylu, zákon o státním občanství ČR, zákon o zaměstnanosti aj.) úzce týká. V samotném procesu integrace pak hraje klíčovou roli úsilí všech zúčastněných, připravenost obou stran, zohledňování práv a povinností, alespoň snaha o otevřenost a také včasnost započetí procesu integrace. Klíčová je i spolupráce mezi jednotlivými aktéry na horizontální i vertikální úrovni, což v ČR zůstává významnou výzvou.

Na stranu migrantů klade ČR poměrně nemarginální a zřejmě požadavky. Akcentována je ekonomická aktivita (případně jiný účel pobytu) včetně nutnosti nezávislosti na českém systému sociálního zabezpečení. Od roku 2021 pak nově příchozí musí během prvního roku absolvovat placený tzv. adaptačně – integrační kurz. A po pěti letech, kdy většina cizinců může požádat o výrazně jistější trvalý pobyt, musí k této žádosti doložit znalost českého jazyka na úrovni A2. Podmínky k získání českého občanství pak vyžadují nejen úroveň znalosti českého jazyka na úrovni B2 a složení testu z českých reálií a trestní bezúhonnost, ale i to, že

2) Publikace je volně dostupná na: https://www.obcepro.cz/data/doporuzeni_pro_obce_v_oblasti_integrace_cizincu.pdf

3) Manuál je volně dostupný na: https://www.migrace.com/adm/_upload/docs/manual_simi_1612778687.pdf

Pobytové statuty migrantů, ukázka z Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců i Manuálu lokální integrace migrantů v České republice

je žadatel integrován do české společnosti z hlediska rodinného, pracovního i sociálního. Oproti tomu požadavky na přijímající společnost zůstávají v daleko abstraktnější rovině a k většině opatření dochází bohužel až v reakci na palčivější problémy.

(2) Jak a proč integrovat aneb mnohostranná spolupráce a strategické plánování

Na lokální úrovni hrají mezi integračními aktéry ústřední roli města a obce prostřednictvím svých úřadů a institucí, v praxi je však nutné aktivní zapojení a dobrá vůle ze strany všech místních aktérů. Aby byla spolupráce mezi samosprávou a jejími partnery efektivní, vyžaduje obsáhlou komunikaci všemi směry a nutnost nastavit si koordinované postupy pro akceschopnost. Pro oblast integrace je tak příznačná mnohostranná spolupráce na horizontální i vertikální úrovni, v rámci které probíhají všechny složky strategického plánování (mapování, plánování, implementace,

vyhodnocování). V horizontální rovině se jedná o spolupráci mezi odborníky na jednotlivé veřejné politiky, které integrační politika protíná (např. politika zaměstnanosti a trhu práce, sociální soudržnosti, veřejného zdraví, vzdělávání, regionálního rozvoje, národní bezpečnosti, ochrany lidských práv a rovných příležitostí atd.). Ve vertikální rovině probíhá spolupráce mezi lokální, regionální, národní a mezinárodní úrovní prostřednictvím setkávání zástupců samospráv, neziskového sektoru, občanské společnosti, akademické obce, státní správy či národních vlád.

Ze zkušeností subjektů aktivních na poli integrace migrantů se nabízejí různé praktické kroky na podporu síťování a mnohostranné spolupráce, které lze zvážit a snadno provést i v dalších obcích (ať už jednotlivě či v navrhovaném pořadí):

1. Určit či vytvořit funkci koordinátora pro agendu integrace v rámci úřadu samosprávy.

2. Stanovit si cíle a priority, čeho má samospráva ve spolupráci s aktéry dosáhnout.
3. Identifikovat relevantní aktéry v obci či kraji.
4. Ujasnit si druh a rozsah předpokládané spolupráce.
5. Vytvořit procesy pro vzájemnou komunikaci a sdílení informací.
6. Připojit se k existující lokální síti aktérů integrace nebo vytvořit síť vlastní.
7. Diskutovat dílčí témata týkající se integrace v rámci platformy v jiných oblastech veřejné správy.
8. Rozvíjet mnohostrannou spolupráci v praktické rovině.
9. Připojit se k evropské nebo mezinárodní síti inkluzivních měst.

Příklad z praxe: Organizace Centrum pro integraci cizinců (CIC) poskytovaná v rámci projektu Náš společný kraj podporu obcím ve Středočeském kraji (zejm. Kolín, Kutná Hora, Nymburk) v situacích spojených s příchodem či dlouhodobým pobytem jednotlivců i skupin migrantů. Pomohla vytvořit fungující sítě aktérů, kteří společně řeší otázky integrace migrantů a zavádí do praxe lokální integrační strategie. Ve spolupráci s experty vznikla koncem roku 2019 lokální analýza integrace migrantů na Kolínsku.

I když existuje mnoho možností a nástrojů, jak integraci v praxi uchopit, základem jsou systematický přístup a nutnost vycházet z konkrétní situace v dané obci. Na prvním místě proto stojí dobrá znalost místního prostředí a orientace v daném tématu, která by měla být výsledkem komplexního mapování situace a dobré práce s daty. Počet cizinců v jednotlivých obcích je dohledatelný na stránkách Ministerstva vnitra, vždy s aktualizací k novému roku. Data však obsahují pouze údaje, zda se jedná o muže či ženy, kolik z těchto migrantů je mladších 15 let, zda mají trvalý nebo přechodný pobyt, a zda se jedná o občany EU či třetích zemí. Řada obcí projevila zájem i o podrobnější data (např. národnost), o ty je však třeba s patřičným odůvodněním požádat Ředitelství služby cizinecké policie. Užitečné je vést v patrnosti, že dostupná data mohou být od praxe odlišná. Zejména v případě většího množ-

ství cizinců je tak získaná data vhodné doplnit terénním šetřením. I dostupné datové přehledy však poskytují základní vodítka o zastoupení migrantů v obcích, což je užitečné při vytipování lokalit s větším zastoupením migrantů. Přestože systematická práce s těmito daty a na ně navázanými opatřeními v ČR chybí, mívají krajská Centra na podporu integrace cizinců i nevládní organizace pracující s migranty, pokud v dané lokalitě působí, o lokalitách s větším zastoupením cizinců většinou dobrý přehled.

Podklady a poznatky získané z mapování pak mohou lépe přispět k rozhodování o tom, jaká integrační opatření přijmout a jak je správně nastavit, aby odpovídala zjištěným potřebám, a aby jejich realizace byla efektivní. Oporu pro výběr řešení a jejich plánování lze pak hledat v jiných sférách veřejných politik a obecných principech strategického řízení. V zásadě však vždy proces mapování sestává ze tří hlavních fází: přípravy, sběru dat a jejich vyhodnocení.

Příklad z praxe: Pardubice – Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy a Multikulturní centrum Praha vypracovaly v letech 2014 a 2015 Metodiku prevence rezidenční segregace a podpory integrace cizinců v lokalitách koncentrace zahraničních pracovníků. Metodika byla ověřena v lokalitě Hůrka v Pardubicích, kde výzkumníci využívali širokou škálu dat, včetně informací z rozhovorů s místními obyvateli, institucemi a zaměstnanci firmy Foxconn a ze dvou veřejných setkání uskutečněných s vedením městského obvodu Pardubice III. Sebraná data o migračních, jejich sociálním postavení či problémech, o lokalitě jako takové i o kapacitách a názorech místních aktérů byla využita pro vytvoření doporučení na zlepšení života obyvatel lokality Hůrka a sousedícího sídliště Dubina.

Zmiňovaný příklad z praxe se dotkl dalšího z témat vztahujících se k vzájemnému soužití, a to dobrovolné či nedobrovolné rezidenční segregace. Residenční segregace obecně vede i přes možné pozitivní efekty (např. sociální sítě, pocit sounáležitosti) k oslabení soudržnosti společnosti, ke zvýšení vyloučenosti určitých skupin

obyvatelstva a k posílení nerovností, což vytváří předpoklady pro sociální konflikt. Pozornost tomuto tématu je třeba věnovat v prvé řadě při plánování územního rozvoje (např. umístění průmyslových zón), přičemž právě důraz na vzájemné soužití a prevence vytvoření těchto lokalit bývá tím nejlepším (i nejlevnějším) řešením. V praxi je pak důležitým prvkem i prvotní identifikace sociálních skupin v nerovném postavení a lokalit jejich koncentrace [Sýkora et al. 2015] a rozhodnutí, na jaké lokality zacílit preventivní opatření, mezi která lze zařadit spolupráci mezi jednotlivými místními aktéry, lepší občanská vybavenost, dopravní dostupnost, zvýšení informovanosti veřejnosti či cílené aktivity obce na osoby v segregovaných lokalitách [více viz Metodiky identifikace lokalit segregace a prevence rezidenční segregace a podpory integrace, 2015].

Pokud se vrátíme k plánování integračních politik na lokální úrovni obecně, lze využít zkušenosti ze strategického řízení v jiných oblastech veřejné správy (např. komunitní plánování, strategie rozvoje). Zároveň je však potřeba mít na zřeteli některá specifika oblasti integrace, zejména její průřezový charakter do celé řady dalších veřejných politik.

Příklad z praxe: Městská část Praha 3 již od roku 2010 zahrnuje aktivity na podporu integrace cizinců do svých komunitních plánů. V aktuálním Komunitním plánu rozvoje sociálních a návazných služeb na městské části Praha 3 na období 2020–2024 jsou cizinci vymezeni jako samostatná cílová skupina, pro kterou je navržena sada specifických opatření, na jejichž implementaci se převážně podílejí místní neziskové organizace pracující s migranty.

Řada obcí pak realizuje vlastní projekty v oblasti integrace cizinců (publikace pak podrobně přibližuje dostupné grantové zdroje) a v některých případech přichází i s vlastními dotačními programy. Ať již při realizaci nebo podpoře projektů se v praxi osvědčily následující kroky: Vycházet z priorit, které obec má → Být koncepční, ne reaktivní → Inspirovat se již existující dobrou praxí → Zvolit reálné cíle a postupy → Konzultovat s aktéry

a vzít v potaz prostředí realizace aktivit/projektu → Realizaci projektu/aktivit monitorovat a informovat o akcích → Sledovat a podporovat provázanost integračních aktivit v obci. → Využívat výstupy předchozích projektů → Evaluovat.

Příklad z praxe: Pokud jde o národní dotační titul MV s názvem Projekty obcí na podporu integrace cizinců na lokální úrovni, v roce 2012 realizovala obec Jesenice projekt Tolerance k odlišnosti, zaměřený na budování kapacit majoritní společnosti a komunitní aktivity. Projekt reagoval na zvyšující se počet dětí-cizinců v MŠ a hradila se z něj činnost dvou asistentů a tlumočnicka.

(3) Integrace v praxi

Právě výše zmíněná mnohostranná spolupráce a strategické plánování jsou odpovědí na to, jaké kroky musí obec podniknout, aby přispěla k možnosti cizinců se integrovat do české společnosti. Pokud se podíváme na praktické kroky, tak nejlepších výsledků v oblasti integrace cizinců dosahují obce, které cizince hned po příchodu seznámí s prostředím a fungováním institucí a zpřístupní jim poskytované služby, podpoří jejich zapojení do komunitních aktivit a zároveň dobře komunikují se všemi obyvateli obce o přijatých opatřeních i situaci v lokalitě. Cizinci se na úřady obracejí v závislosti na typu svého pobytu z různých důvodů – například kvůli povinnosti školní docházky dětí trávících v ČR více než tři měsíce, parkovacím kartám, živnostenskému oprávnění a další agendě. Aby služby obecního úřadu byly dobře přístupné i migrantům, kteří se dosud v českém prostředí neorientují nebo neumějí jazykovou a kulturní bariéru, která zaměstnance úřadu a cizince často dělí. Jedním z prvních kroků je proto zajištění kontaktu na tlumočnicka nebo interkulturního pracovníka alespoň pro nejčastěji zastoupené jazykové skupiny cizinců. Interkulturní pracovník je profesionál, který podporuje migranty, majoritní společnost a veřejné instituce při vzájemné komunikaci a posilování přátelského soužití ve společnosti. Je nejen jazykově, ale také interkulturně vyškolen, výborně zná české prostředí

i původní prostředí migranta, má přehled o cizinecké legislativě a ovládá alespoň základy sociální práce, psychologie a krizové intervence. Služby interkulturních pracovníků jsou často bezplatně poskytovány skrze neziskové organizace v rámci grantů, a úřad ani klienta tudíž nic nestojí. Seznam těchto pracovníků, jsou-li v obci aktivní, by tedy neměl chybět na žádném oddělení úřadu. Pro více informací o interkulturních pracovnících působících v kraji lze kontaktovat příslušné CIC.

Aby cizinci nežili v nežádoucí izolaci, je potřeba je zapojit do života v místě bydliště, čemuž mohou obce napomoci. Vytváření sousedských vztahů a plnohodnotné zapojení do lokální komunity dává cizincům pocit sounáležitosti a posiluje sociální soudržnost obecně. Účast cizinců na dění na místní úrovni zároveň umožňuje využít jejich kulturní a sociální potenciál, poskytuje obcím lepší přehled o jejich potřebách a situaci a přispívá ke zlepšení kvality života všech obyvatel obce. Vzájemnému poznávání a aktivní účasti cizinců na životě v obci výrazně napomáhá jejich zapojení do běžné spolkové a dobrovolnické činnosti. Například zapojení cizinců do místního sportovního klubu nebo hasičského sboru umožňuje, aby sdíleli společné zájmy a zkušenosti s ostatními obyvateli. Zapojení cizinců do komunitních aktivit výrazně usnadní dobrou informovanost. Základem jsou přehledné webové stránky a příspěvky na sociálních sítích v jazycích nejpočetnějších skupin cizinců, nebo alespoň v angličtině. Vhodné je také šířit informace prostřednictvím regionálních či radničních novin nebo informačních letáků umístěných na veřejně dostupných místech. Pro šíření informací mezi migranty v obci je dále klíčové identifikovat nejdůležitější lokální aktéry v oblasti integrace – tzv. influencersy.

Zcela klíčová je i komunikace s většinovou společností o integraci. Migrace a integrace cizinců do české společnosti jsou českou veřejností často vnímány negativně, i přestože většina českých občanů nemá s cizinci větší osobní zkušenost. Zároveň ve společnosti citelně chybí základní informovanost o tématu. Tato situace

otevřít velký prostor pro šíření poplašných zpráv, a je snadno zneužitelná populisty a extremisty ze všech stran politického spektra. To následně přispívá k vytváření konfliktů a napětí ve společnosti. Zároveň se ve společnosti objevuje zájem o autority, které se mohou k tématu fundovaně vyjádřit a jsou v očích veřejnosti důvěryhodné. Místní samosprávy, které jsou vnímány jako důvěryhodnější než instituce na úrovni státu, proto mohou a měly by hrát v debatě o integraci důležitou roli. Na komunikaci s veřejností je ovšem třeba se důkladně připravit a vyvarovat se chyb. Mezi základní chyby v komunikaci o migraci a integraci patří opakování a prohlubování kulturních, rasových či náboženských předsudků, hodnocení skupin migrantů a jejich chování a používání emocionálních a nepodložených argumentů. Vyplácí se naopak mluvit o konkrétních věcech, které se obyvatel obce týkají či budou týkat, důsledně vysvětlovat situaci, být otevřený a za každých okolností věcný.

Závěr

Úspěšná integrace představuje důležitý, ale zároveň i dlouhodobý a mnohdy nejednoduchý proces, jehož stěžejní část se odehrává na lokální úrovni [Scholten 2013]. Proces integrace je přitom výzvou nejen pro cizince samotné, právě místní samosprávy mají v procesu integrace mimořádně významnou roli. Ta přitom není snadná, neboť od samospráv očekává zájem, invenci, znalost terénu a kontakt s realitou, koncepční ukotvení, kvalitní projektové řízení, politickou podporu i systematičnost. Podpora procesu integrace cizinců pak vychází ze širokého spektra důvodů, některé obce například cílí na sociální soudržnost, jiné se tématem zabývají až v reakci na konkrétní situaci a další akcentují prevenci, neboť si uvědomují, že důsledky nezvládnuté integrace dopadají právě na samotné obce.

V publikaci **Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců** vydané Ministerstvem pro místní rozvoj jsme proto shromáždili co nejvíce relevantních informací z teorie i praxe se záměrem

ulehčit samosprávě v její každodenní činnosti v oblasti integrace cizinců a zároveň poskytnout obcím potřebnou metodickou podporu. Některé zkušenosti samospráv jsou pochopitelně jen obtížně přenositelné. Záměrně jsou proto popsány tak, aby z nich bylo možné použít pouze ty informace, které jsou pro danou obec, město či kraj relevantní a přizpůsobit je specifickým podmínkám a situacím, v nichž se faktická integrace odehrává. Zájemce o podrobnější návody nastíněných témat pak odkazujeme na podrobnější materiál, kterým je **Manuál lokální integrace migrantů v České republice**. Obě publikace jsou kompatibilní a pro snazší orientaci využívají i stejné či podobné texty, grafiku a schémata. Prostupují je pak příklady dobrých praxí a odkazy na důležité kontakty a zdroje.

Představovaná publikace je pak prvním významnějším příspěvkem do debaty o roli obcí v tématu lokální integrace cizinců. Pokud tato publikace pomůže k realizaci dobrých praxí a poslouží jako metodické vodítko, naplní své poslání.

Publikaci *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců* podpořilo v roce 2020 Ministerstvo pro místní rozvoj v edici MMR pro obce.

Text článku vznikl v rámci programu Progres Univerzity Karlovy Q18 – Společenské vědy: od víceborovosti k mezioborovosti.

Použité zdroje:

- BERTOSSI, CH., DUYVENDAK, J. W. National models of immigrant integration: The costs for comparative research. In: *Comparative European Politics* [online]. 2012, roč. 10, č. 3, s. 237–247. ISSN 1472-4790.
- BRUBAKER, R. *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Cambridge, Mass: Harvard University Press. 1992. ISBN 978-0-674-13177-4.
- ČERYCHOVÁ, P., JELÍNKOVÁ, M., KALÍKOVÁ, S., VALENTOVÁ, E., POSPÍŠIL, F. *Analýza situace v oblasti integrace migrantů s důrazem na její regionální a lokální rovinu*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. 2020.
- ČSÚ, 2020. *Cizinci: počet cizinců* [online]. Český statistický úřad. 2020. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>
- GARCÉS-MASCAREÑAS, B., PENNINX, R. (eds.). *Integration Processes and Policies in Europe* [online]. Cham: Springer International Publishing, 2016. ISBN 978-3-319-21673-7.

GOODMAN, S. W. Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2010, roč. 36, č. 5, s. 753–772. ISSN 1369-183X.

JELÍNKOVÁ, M., VALENTA, O. Pojetí integrace migrantů v ČR perspektivou analýzy podpory stanovených priorit. In: *Sociologický časopis*. (přijato k publikaci, 2021).

KREJČÍ, J., LEONTIYEVA, Y. *Cesty k datům: zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7419-111-4.

POŘÍZEK, P. „Lesk a bída“ integrace cizinců pohledem vládních koncepcí integrace cizinců (s využitím kazuistik z praxe veřejného ochránce práv). In: *AUC IURIDICA* [online]. 2018, č. 2, s. 49–72. ISSN 2336-6478.

SCHOLTEN, P. The Multilevel Governance of Migrant Integration: A Multilevel Governance Perspective on Dutch Migrant Integration Policies. In: KORKUT, U., BUCKEN-KNAPP, G., MCGARRY, A., HINNFORS, J., DRAKE, H. ed. *The Discourses and Politics of Migration in Europe* [online]. New York: Palgrave Macmillan US, Europe in Transition: The NYU European Studies Series, s. 151–169. 2013 ISBN 978-1-137-31090-3.

SCHOLTEN, P. Mainstreaming versus alienation: conceptualising the role of complexity in migration and diversity policymaking. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2020, roč. 46, č. 1, s. 108–126. ISSN 1369-183X.

SYKORA, L., ČANĚK, M., FIEDLEROVÁ, K., TRLIFAJOVÁ, L., MATOUŠEK, R., BRABCOVÁ, Š. *Metodika prevence rezidenční segregace a podpory integrace cizinců v lokalitách koncentrace zahraničních pracovníků*. [online]. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Multikulturální centrum Praha. 2015. ISBN 978-80-7444-040-3.

VAN BREUGEL, I., SCHOLTEN, P. Governance by Proxy: A Comparative Policy Analysis of the Mainstreaming of Immigrant Integration Governance. In: *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* [online]. 2020, roč. 22, č. 3, s. 207–225. ISSN 1387-6988.

VERTOVEC, S. Super-diversity and its implications. In: *Ethnic and Racial Studies*. 2007, roč. 30, č. 2, s. 1024–1054. ISSN 0141-9870.

PhDr. Marie Jelínková, Ph.D.
Katedra veřejné a sociální politiky
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova

Mgr. Pavla Čerychová
Sdružení pro integraci a migraci
členka Rady vlády pro lidská práva

ENGLISH ABSTRACT

Integration of foreigners in municipalities: Facts and recommendations, by Marie Jelínková & Pavla Čerychová

Based mainly on local perspectives, this article discusses the integration of foreigners in the Czech Republic. The opening part presents data available, theoretical mainstays of integration and current approaches of national policies to integration of migrants at local level. The publication *Recommendations for Municipalities on the Integration of Foreigners* is then described, focusing on points that have proved to be of key importance for the coexistence of the majority and recent incomers. In the conclusion, the article enumerates persistent challenges and refers to proven sources of information applicable both in the short term and continually.